

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ТА ГЕНДЕРНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконав: здобувач 231-М групи
Спеціальності 053 Психологія
Освітньо-професійної (наукової) програми
Психологія
Сергій МАКСИМЮК

Керівник: доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психологія
Ігор ПОПОВИЧ

Рецензент: докторка психологічних наук,
професорка, професорка кафедри спеціальної
освіти Херсонського державного університету
Світлана ЯКОВЛЕВА

З М І С Т

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ АНАЛІЗУВАННЯ ПОНЯТЬ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ТА ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ.....	6
1.1. Тлумачення поняття творчого мислення у вітчизняних та зарубіжних працях.....	6
1.2. Аналізування розвитку творчого мислення осіб юнацького віку.....	11
1.3. Особливості вияву гендерної ідентичності осіб юнацького віку.....	17
Висновки до першого розділу.....	22
РОЗДІЛ 2. КОРЕЛЯЦІЙНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ТА ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ.....	23
2.1. Організація емпіричного дослідження взаємозв'язку творчого мислення та гендерної ідентичності осіб юнацького віку.....	23
2.2. Результати емпіричного дослідження творчого мислення та гендерної ідентичності осіб юнацького віку.....	25
2.3. Методичні рекомендації щодо розвитку творчого мислення в осіб юнацького віку.....	36
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42
ДОДАТКИ.....	49
Додаток А. «Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету».....	49

ВСТУП

Актуальність обраної теми дослідження. Творче мислення допомагає нам різнобічно дивитись на ситуації та події, що відбуваються у нашому житті. Вітчизняні та зарубіжні дослідники відзначають, що творчість як предмет наукового пізнання має своєрідну специфіку: її не тільки складно вивчати, але важко навіть охарактеризувати. Детальний розгляд підходів до вивчення творчого мислення є актуальним для майбутній сучасних досліджень. Поняттям творчого мислення займалися такі вітчизняні та закордонні вчені як Т. Грицик, В. Желанова, Л. Міщиха, В. Моляко, Е. Торренс, С. Рубінштейн та ін.

Ідентичність же – це суттєве, постійне, внутрішнє, суб'єктивне поняття людини про себе, що дозволяє розглянути схожість з різними людьми при одночасному баченні своєї унікальності та неповторності. Ідентичність людини розвивається все життя, може йти як у прогресивному, так і регресивному напрямі. За певних, несприятливих обставин процес формування ідентичності може затримуватись або може відбуватися повернення до більш ранніх, примітивних її форм. Чинником, що сприяє формуванню негативної ідентичності, є інтерналізація підлітками негативного іміджу батьків. Криза гендерної ідентичності може створювати передумови для розвитку особистісних розладів і різних форм поведінки, що відхиляється. Концепцію ідентичності та уявлення про кризу ідентичності розглядали такі вчені як Е. Еріксон, Л. Колберг, Е. Маккобі, Дж. Мані, Дж. Мід, Ю. Хабермас, Е. Фромм та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота написана в межах тематичного плану кафедри психології, факультету психології, історії та соціології Херсонського державного університету.

Мета дослідження: теоретично проаналізувати та емпірично дослідити взаємозв'язок творчого мислення та гендерної ідентичності осіб юнацького віку.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати особливості розвитку творчого мислення та гендерної ідентичності осіб юнацького віку.
2. Емпірично дослідити взаємозв'язок творчого мислення та гендерної ідентичності осіб юнацького віку.
3. Висвітлити результати кореляційного дослідження взаємозв'язку творчого мислення та гендерної ідентичності осіб юнацького віку.
4. Розробити методичні рекомендації щодо розвитку творчого мислення осіб юнацького віку.

Об'єкт дослідження – творче мислення та гендерна ідентичність осіб юнацького віку.

Предмет дослідження: психологічні особливості взаємозв'язку творчого мислення та гендерної ідентичності осіб юнацького віку.

У науковій роботі було використано такі **методи та методики дослідження:** аналізування, порівняння, зіставлення та узагальнення наукового матеріалу й інформації; Опитувальник Сандри Бем на виявлення гендерної ідентичності, Методика «Двадцять тверджень», або «Хто я?» М. Куна і Т. Макпартленда, Тест «Креативність» Н. Ф. Вишнякової та Р. В. Ткач, Субтест-опитувальник творчих характеристик особистості (модифікованої методики креативності Ф. Вільямса); коефіцієнт кореляції Спірмена.

Наукова новизна одержаних результатів. У науковій роботі висвітлено особливості творчого мислення у різноманітних наукових підходах; проаналізовано становлення та розвиток творчого мислення осіб юнацького віку; визначено важливість гендерної ідентичності у зазначеному віковому періоді; доведено та простежено, що юнацький вік є сенситивним у розвитку особистісних характеристик;

Практична значущість дослідження. Отримані знання та результати емпіричного й кореляційного дослідження можна використовувати у профілактичній, консультативній та терапевтичній роботі з особами юнацького віку. Матеріали роботи можуть бути висвітлені під час викладання таких фахових предметів як «Вікова психологія», «Загальна психологія», «Психодіагностика», «Основи психологічної практики та консультування» тощо.

Апробація роботи. Теоретичні положення кваліфікаційної роботи були представлені на VIII Усеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених, аспірантів та студентів «Соціально-психологічні технології розвитку особистості» (м. Івано-Франківськ, 7 квітня 2023 р.); VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Соціокультурні та психологічні виміри становлення особистості» (24 листопада 2023 р.).

Публікації. За матеріалами магістерської роботи опубліковано дві статті у збірнику матеріалів VIII Усеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів «Соціально-психологічні технології розвитку особистості» (м. Івано-Франківськ, 7 квітня 2023 р.) та у збірнику матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціокультурні та психологічні виміри становлення особистості» (24 листопада 2023 р.).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст роботи викладений на 47 сторінках. Список використаних джерел нараховує 51 роботу класичних та сучасних дослідників.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ АНАЛІЗУВАННЯ ПОНЯТЬ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ТА ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

1.1. Тлумачення поняття творчого мислення у вітчизняних та зарубіжних працях

Поняття «творче мислення» розглядалося на різних етапах становлення психології та розкривалося в працях зарубіжних та вітчизняних вчених.

Аналізування наукових досліджень дозволяє нам стверджувати про те, що Дж. Гілфорд, американський психолог, був одним з зарубіжних вчених, хто досліджував питання творчого мислення, або креативності, та зазначав основні характеристики такого мислення, а саме: семантичну гнучкість, образну адаптивну гнучкість і семантичну спонтанну гнучкість, а також оригінальність, фантастичність, допитливість та здатність до розробки припущення чи гіпотези.

Творчий процес був розділений Р. Уоллесом з точки зору когнітивної психології та описаний чотирьома послідовними етапами: підготовчим, інкубаційним, етапом просвітлення та перевірки. Етап підготовки характеризується формуванням завдань; інкубаційний, в свою чергу, етапом переключення на інший предмет під час виконання завдання; етап просвітлення є проявом роботи інтуїції, яка дозволяє проникнути в суть завдання; а етап перевірки – це випробування та реалізація рішення чи відповіді на завдання (Л. Лисенко, О. Шевченко, 2022) [26].

У дослідженні Krzysztof T. Konecki питання творчості розглядається з різних точок зору, зокрема історичної. Автор зазначає, що творчість розуміється диференційно, залежно від історичного часу, адже суспільство надає творчості специфічного значення у певні періоди. Творчості може надати цінності конкретна аудиторія. Людина або ідея може бути оригінально творчою («індивідуально творчою»), але не бути «оригінально історичною»,

тобто певна ідея, твір або вирішення задачі може не сприйнятися аудиторією в певний час (К.Т. Конескі, 2019) [48].

XiaoYu Jia, Weijian Li та Liren Cao у дослідженні творчого мислення спиралися на роботи Ганса Айзенка, описуючи важливість дивергентно-конвергентних взаємодій для концептуалізації творчості. Креативне або творче мислення можна описати як постійне коливання між дивергентним та конвергентним, де дивергентне мислення характеризується експансивною генерацією ідей для актуальної проблеми, а конвергентне мислення вимагає створення єдиної відповіді на задану проблему з усіх можливих.

Описане також включення до творчого мислення таких когнітивних процесів, як набуття навичок та знань, а також їхнє перетворення на нові форми. Будь-яка творча дія може бути успішною при доцільному та свідомому відборі вже наявних знань та виконанні плану роботи (Jia XiaoYu et al., 2019) [47].

Концепція Дж. Гілфорда наголошує, що дивергентність є основою креативності. Він описує її як тип мислення, який рухається в різних напрямках, тобто здатність генерувати різноманітні альтернативи для вирішення проблеми, що призводить до несподіваних і нетрадиційних висновків та результатів. Дж. Гілфорд вважав, що операція дивергенції, разом з операціями перетворення і імплікації, є основою креативності як загальної творчої здібності. Дивергентне мислення базується на уяві та передбачає, що на одне і те ж питання може існувати кілька можливих відповідей. Ця здатність сприяє генерації оригінальних ідей і вираженню індивідуальності (А. Антошків, Б. Чернець, 2020) [1].

В. О. Моляко зазначав, що творчість дозволяє сформувати уміння для розв'язку нових задач та орієнтування у нових умовах на ряду з долаттям труднощів різного характеру. Вчений також зазначає, що творчість відіграє велику роль у розвитку інтересів до діяльності саме через те, що пов'язана з відкриттям чогось нового, невідомого. Творча праця є складною, але має позитивну роль у стимулюванні допитливості та у розвитку мислення та

здібностей до знаходження оригінальних рішень у процесі пізнавальної діяльності, вона також сприяє розвитку оціночно-вимірних функцій психіки, завдяки чому особа успішно формує необхідні еталони у побудові образів та власної діяльності, плануванні своєї поведінки (В. Моляко, 2017) [28].

Поняття творчості розглядається як когнітивний процес, який дозволяє використовувати ту інформацію, яка не входить у особистий досвід, а також спрямована на те, щоб створити новий продукт. Тобто, творче мислення є своєрідним створенням абсолютно нових ідей та характеризується руйнуванням усталених стереотипів та можливістю вийти за рамки ситуації, щоб віднайти нове рішення.

На шляху до творчого мислення існують певні бар'єри, які можуть перешкоджати виходу за межі особистого досвіду людини. Такими бар'єрами є конформізм, через який особа не висловлює нові нестандартні думки та ідеї, щоб не здатися смішною і не схожою на інших. До таких бар'єрів належить також цензура, як зовнішня, так і внутрішня. Вони характеризуються страхом людей перед власними ідеями, через що вони не шукають творчих вирішень проблеми. Крім цензури та конформізму, існує також третій бар'єр – це ригідність особи, яку часто можна набути під час навчання у школі, яке часто не спрямоване на покращення рішень, що вже існують, і не ставить на меті вирішення нових проблем. Наступний бар'єр, який також може формуватися в процесі навчання у школі, – необхідність знаходити відповідь негайно. Через високу мотивацію і вимогу отримати рішення найближчим часом можливим є прийняття непродуманих рішень, що мало сприяє розвитку творчого мислення (Ю. Горбенко, 2021) [11].

Т. Третяк досліджуючи творче мислення, висвітлювала дане поняття так: «Творчість насамперед є інструментом духовності як здатності особистості розв'язувати актуальні задачі в системі координат простих норм моралі – в цьому і полягає головна генералізуюча функція творчості...» (Т. Третяк, 2019) [40].

В. Москаленко в дослідженні творчого мислення описує компоненти моделі творчого мислення: когнітивний, афективний і конативний. Когнітивний аспект характеризується знаннями та уявленнями особи про предмет її творчої діяльності, що в її свідомості схильні виконувати функцію репрезентації умов діяльності. Саме когнітивний компонент запускається при обробці інформації індивідом, проявляючись у сприйманні, пам'яті, образах та уявленнях, що дозволяє зберігати та впорядковувати наявну інформацію.

У ситуаціях, в яких виникають проблеми, що перевищують наявні знання людини, важливим аспектом стає здатність особи вийти за межі поточної ситуації, аби знайти способи її розв'язання. Коли людина виходить за межі цієї ситуації, велику роль починає відігравати когнітивна функція «розуміння проблеми», яка базується на розумінні самої суті ситуації. Розуміння є важливою частиною мислення, яка дозволяє встановити зв'язок між відомими об'єктами у ситуації та розуміти їх значення. Розуміння включає у себе оцінювальний аспект, який формується під впливом головного компонента ситуаційного мислення в цілому.

До системи творчого мислення належить афективний компонент, який характеризується сукупністю емоційно забарвлених феноменів, які проявляються у ставленні, інтересах та цінностях, в яких відображається проблемна ситуація. Загалом, проблемна ситуація стає такою, коли набуває для індивіда значимості, а також оцінюються з точки зору особистих позицій та особливостей діяльності.

Конативний компонент у системі творчого мислення характеризується сукупністю ментальних феноменів та сприяють виявленню інтенцій. Інтенції проявляються в якості ментальних стимулів дії особи і виникають з різних аспектів мотиваційно-потребової системи людини. Серед таких аспектів є настанови, наміри, прагнення, задуми, мотиви тощо. Такі поняття визначають власні критерії вибору та стимулювання поведінки, яка спрямована на розв'язання життєвих завдань (В. Москаленко, 2022) [30].

За В. Виноградовою, важливою умовою творчості є саме сприймання нових ідей та здатність знаходити та піднімати проблеми, а також мати незалежну поведінку і судження, однак разом з тим – вміння поступатися і змінювати свої попередні думки. Визначними умовами творчості вважаються завзятість та наполегливість, а також вміння забезпечити гнучкість та регулярність розумової праці.

Акти творчості, на думку науковиці, полягають у пошуку самостійного шляху до вирішення завдання і досягнення мети. Творчість пов'язана з фантазією та інтуїцією, що дозволяє творчості зберігати момент непередбачуваності (В. Виноградова, 2020) [6].

В. Моляко та Т. Третяк описували творчість з двох її сторін: об'єктивної та суб'єктивної. Об'єктивна сторона творчості характеризується її спрямованістю на створення нових об'єктів чи генерування нових ідей у загальнолюдському масштабі. Тоді як суб'єктивна або психологічна сторона висвітлює суб'єктивне переживання особою творчого рішення або виникнення ідеї незалежно від того, що саме має бути створене. Як зазначали науковці: «...про творчість ми можемо говорити кожного разу, коли розв'язується нова для конкретного суб'єкта задача, коли у конкретного суб'єкта вперше виникає певна думка, коли конкретний суб'єкт вперше монтує навіть найпростіший пристрій, а тим більш – розробляє новий проект ще не існуючого приладу».

У своїй концепції творчої мисленнєвої діяльності В. Моляко та Т. Третяк розглядають творчість як складову психічного потенціалу суб'єкта, та основою різних видів його діяльності як у професійному, так і в повсякденному вимірах (В. Моляко, Т. Третяк, 2022) [29].

І. Біла у своїх дослідженнях описує ієрархічну послідовність становлення творчого мислення особи. Перший рівень у цій послідовності є простим, або репродуктивним. Цей рівень характеризується тим, що досліджуванні, яким притаманний даний рівень, виявляють пасивність та необережність у виконанні завдань; часто вони стикаються лише з частковим

розумінням задачі або зовсім неправильним; мають хаотичні пошукові дії та використовують наслідування чи аналогізування, як основні мисленнєві дії. Їхні творчі доробки зазвичай відрізняються схематичністю та відсутністю деталей, наявністю певних стереотипних аналогій.

Другий рівень становлення творчого мислення – продуктивний. Особи, що відносяться до цього рівня, схильні до аналогізування, однак поширеними здебільшого є віддалені аналоги, які спостерігаються при порівнянні різних предметів чи явищ. На цьому рівні спостерігається більша кількість деталей, ніж на попередньому, а творчі розробки та ідеї є більш оригінальними.

Третім рівнем є творчий рівень. Особи, які відносяться до даного рівня, більш зосереджені на завданні, мають краще розуміння його змісту та продукують складні деталізовані образи. Більшість задумів відрізняються оригінальністю, естетичністю та включеністю у деякий сюжет (І. Біла, 2020) [4].

Отже, проаналізувавши дослідження зарубіжних та вітчизняних вчених, можемо визначити, що творчість та творче мислення розглядаються з точки зору історичних поглядів на творчість, когнітивних, мотиваційних та діяльнісних аспектів психічного розвитку особистості. Велике значення у дослідженнях творчого мислення надається особливостям психічного потенціалу особи, вмінню опрацьовувати проблемну ситуацію та шукати її рішення, спираючись на попередній досвід, гнучкості мислення та уваги до деталей.

1.2. Аналізування розвитку творчого мислення осіб юнацького віку

Перейдемо до особливостей розвитку творчого мислення в осіб юнацького віку.

Творче мислення має великий зв'язок із сприйманням, тому у юнацькому віці воно поглиблює свій розвиток, виявляючись у інтелектуалізації, тобто зростанні інтелектуальних процесів у сприйманні, а

також характеризується опосередкованістю через використання попереднього досвіду, набутих знань та досягнень у розвитку розуміння та мислення.

Юнацький вік також має свою характеру особливість – формування світогляду, який визначає орієнтацію людської діяльності. Період юності відіграє важливу роль в становленні світогляду, адже саме в цьому віці відбувається дозрівання когнітивних та особистісних передумов його активного розвитку (М. Шепельова, 2021) [44].

Креативне мислення визначається як складова функціональної грамотності, яка включає в себе здатність людини застосовувати уяву для створення та розвитку ідей, отримання нових знань і вирішення завдань, які раніше не були відомі. Згідно з Міжнародною програмою оцінки освітніх досягнень учнів (PISA), креативне мислення також включає у себе здатність критично оцінювати власні ідеї та вдосконалювати їх (Я. Скороход, 2022) [37].

Передумовою розвитку творчого мислення у юнацькому віці є також активний підлітковий вік, у якому відбувається розвиток мислення загалом, адже саме в даний період закладаються основи логічного та творчого мислення. На цьому етапі життя відбувається перебудова більшості сфер особистості, а саме самосвідомості, вольової сфери, мотиваційно-потребової сфери. Цей період також характеризується переходом до мотивації, яка збалансовано включається до свідомості особи (Б. Якимчук, 2012) [45].

Яцюк М. досліджуючи когнітивний компонент креативності особистості юнацького віку, зазначала, що у наукових працях, які висвітлюють вікові особливості творчого мислення юнаків, цей феномен переважно вивчається у взаємозв'язку із професійною спеціалізацією навчання, адже саме на даний віковий період припадає етап студентства.

Науковиця зазначає, що юнацький період характеризується багатозначністю та суперечністю уявлень про себе та оточення, а також недостатністю критичних суджень і оцінок нагальної ситуації, що й спонукає особу до пошуку нових унікальних і оригінальних шляхів розуміння світу, що стимулює творчий потенціал особистості. Психічний розвиток особи у

юнацькому періоді створює сприятливе підґрунтя для розвитку творчого мислення, яке проявляється у когнітивних, динамічних, емоційно-вольових та мотиваційних компонентах. Прояви творчого мислення у юнаків проявляються через необхідність і, відповідно, вже здатність обробляти великий обсяг інформації на високій швидкості, що дозволяє особам юнацького віку швидко перемикає свою увагу і спрямовувати її на широкий обсяг інформації (М. Яцюк, 2022) [46].

Страшенко О. В. також висвітлює характерність для юнацького віку навчально-професійної діяльності, яка активізує розвиток уваги та уяви, а також і творчого мислення, що дозволяє особі сформувати критичне ставлення до знань, які вона отримує (О. Страшенко, 2019) [38].

Ю. Косенко досліджувала питання творчої діяльності та його взаємозв'язок з мотивацією особи. Вона зазначала, що мотивація впливає на структурні компоненти творчого мислення, його вербальної та невербальної сторін. Адже існують мотиви, які впливають на показники творчого мислення та його зміну, окремі показники. Дослідження продемонструвало, що мотиваційна сфера характеризується як вагомий чинник креативності в осіб юнацького віку. Провідним мотивом, який спонукає молодих людей до вияву креативного мислення в дослідженні Ю. Косенко, є орієнтація на досягнення успіху, тоді як прагнення до уникання невдач перешкоджає прийняттю творчих рішень в молоді (Ю. Косенко, 2022) [24].

Навчання у вищих навчальних закладах має визначальний вплив на психічний розвиток особистості. Перед студентами постають нові виклики, за яких для успішного навчання необхідно мати високий рівень розвитку пізнавальних процесів, до яких входить творче мислення, що дозволяє студенту підходити нестандартно та оригінально до завдань, які ставляться перед ними.

Професійна освіта вимагає також високого рівня сформованості творчого мислення, задля прояву винахідливості та оригінальності на основі наявних знань. Розвиток творчого мислення майбутнього спеціаліста можна

побачити у том, як швидко він засвоює нові знання та адаптується в нових умовах, оперує ними та отриманими навичками. Творче мислення в юнацькому віці надає підґрунтя до розвитку й творчого потенціалу особистості.

Процес формування креативного мислення також вимагає використання різних типів задач та завдань, які ставлять перед суб`єктом нестандартні пропозиції, які він має вирішити шляхом перетворення, планування або прогнозування (Ю. Ільїна, 2010) [16].

Креативне мислення є важливою якістю, яка потрібна не лише у творчих професіях, але й у бізнесі, освіті, журналістиці, психології, медицині та інших сферах діяльності.

Для розвитку навичок креативного мислення у студентів, найбільш ефективними засобами є проблемно-дослідницький підхід, проєктні завдання, ігрові методи та методика мозкового штурму. Підвищення рівня креативного мислення пов'язане з розвитком розумових операцій, таких як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та абстрагування. Важливими чинниками є розвинена уява, впевненість в своїх можливостях, широкий спектр мислення та активність. Психологічні аспекти, такі як атмосфера довіри та співпраці на заняттях, позитивні емоції та індивідуальний підхід до студентів, також сприяють розвитку креативного мислення (Н. Вовчаста, О. Байрамова, Г. Чорна, 2022) [7].

У процесі творчого пошуку особливу важливість має розмаїття думок та ідей, коли різні смислові позиції конкурують між собою за можливість бути реалізованими. Це сприяє глибшому розумінню та кращому осмисленню цих ідей. Іншими словами, важливо мати можливість розглядати кілька можливих рішень та обирати серед них найкраще. Таким чином, діалогічність мислення є важливою умовою для розвитку творчості (В. Демків) [13].

М. Ісаєв зазначав, що для розвитку творчого потенціалу сенситивними періодами є саме підлітковий та юнацький вік, через перебудовування психіки,

розвитку самосвідомості, рефлексії та самопізнання, що також сприяє і розвитку самовираження.

Умовами розвитку творчого потенціалу в підлітків та юнаків виділяються підтримка їхніх емоційний станів та реакції близькими дорослими, а також психологічна безпека, адже прийняття їх емоційних проявів дозволяє не лише підвищити рівень розвитку творчого мислення та творчого потенціалу, але й рівню самооцінки та почуття власної гідності. Важливими у розвитку креативності є і наявність позитивного зразку творчої поведінки, безпечне середовище, яке сприяє проявам творчості.

Отже, розвиток творчого потенціалу забезпечується як біологічними, так і соціальними передумовами, тобто крім особливості організації психічних процесів особистості, на розвиток потенціалу впливає соціум та мікросоціум (М. Ісаєв, 2022) [17].

Р. Руснак зазначає, що психологічні особливості творчого мислення характеризуються складною взаємодією рис особистості, емоційної, мотиваційної сфер, а також когнітивних процесів. Креативність є важливим аспектом у вирішенні проблем, створенні винаходів та адаптації до повсякденності, однак вона не є сталою рисою особистості, адже схильна до формування і розвитку в процесі навчання та практики, що стимулюватиме творчу діяльність юнаків (Р. Руснак, 2023) [35].

Важливо враховувати, що для розвитку творчого мислення значущі, так звані, м'які навички, як наприклад гнучкість у прийнятті нових ідей, здатність розпізнавати проблеми, вирішувати нові завдання, формувати незалежні судження, виявляти критичне мислення, бути сміливим та готовим ризикувати. Ці навички сприяють розвитку творчого мислення особистості (В. Виноградова, 2022) [6].

Р. Дуда розглядала питання розвитку креативності особистості у юнацькому віці в контексті освітнього середовища та зазначала основні напрямки, які лежать в основі розвитку творчої особистості в навчальному процесі. Першим напрямом є теоретичний, яких характеризується

активізацією креативності у процесі використання під час навчання творчих проблемних завдань, що дозволяє сформувати креативне мислення. Методичний напрям спрямований на формування творчих здібностей через застосування в освітньому процесі креативних методик, новітніх технік та ігрової діяльності. Особистісно професійний напрям дозволяє створити сприятливі умови, які будуть стимулювати творчий потенціал студента та сформувати переконання щодо потреби у креативній діяльності в професійному середовищі (Р. Дуда, 2022) [14].

В. Воронєцька досліджуючи критерії сформованості творчого потенціалу, визначала такі критерії як: спрямованість на творчу самореалізацію, сформованість внутрішньої мотивації творчої діяльності, сформованість пізнавальної потреби, допитливості як прагнення до нового та незвичайного.

Спрямованість на творчу реалізацію вважається мотиваційним конструктом, який демонструє схильність особистості до самоактуалізації, а саме до використання своїх здібностей та талантів на шляху до досягнення успіху в певних сферах життя.

Сформованість внутрішньої мотивації творчої діяльності характеризується через наявність процесуальної мотивації, за якої мотиви особистості не піддані впливу навколишнього середовища або фізіологічних потреб, а визначають саме творчий напрям діяльності особистості. Важливим в даному випадку є те, що внутрішня мотивація надає особі найважливіше у її творчій діяльності, а саме інтерес до її змісту і самого процесу.

Сформованість пізнавальної потреби і допитливості як прагнення до нового та незвичайного визначається пізнавальною мотивацією і пошуковою активністю, проявляється у вищій чутливості до нових ситуацій і прагненні відкрити щось нове у звичайному (В. Воронєцька, 2020) [8].

Отже, важливим підґрунтям у розвитку творчого мислення осіб юнацького віку є мотивація та рівень сформованості пізнавальної сфери людини. Творче мислення складається з сукупності рис особистості,

розвитку емоційної та вольової сфери, а також сформованості когнітивних компонентів психіки. Юнацький вік характеризується зміною світоглядів та цінностей, входженням людини до нової освітньої та професійної сфери, що штовхає особистість до розвитку критичного та творчого мислення з метою вирішення нових поставлених завдань на основі власного досвіду та ціннісних орієнтацій.

1.3. Особливості вияву гендерної ідентичності осіб юнацького віку

Розгляд феномену гендерної ідентичності важливо розглядати в розрізі із самим поняттям ідентичності. Ідентичність є компонентом людської самосвідомості, який формується у світі особи. Іншими словами, ідентичність – це самовизначення особистості у її співвідношенні оточуючими чи конкретною соціальною групою. Ідентичність також є частиною «Я-концепції» особистості, що формується через належність особи до соціуму (Ю. Нечитайло, А. Будченко, 2021; Н. Шевченко та ін., 2023) [33; 43].

Гендер ж є соціокультурним конструктом, який визначає наші уявлення про людину як представника певної статі. Поняття гендеру склалося історично та у процесі розвитку соціуму, тому вважається системою значень та сутностей для окреслення культурно опосередкованих статевих відмінностей людей.

Гендерна ідентичність розвивається у процесі взаємодії особистості не тільки зі своїм біологічним, але й соціальним досвідом, до неї включається усе, що ми уявляємо про себе в контексті статі, що очікуємо і висловлюємо.

Гендерна ідентичність характеризується специфічною структурою, розділеною на декілька рівнів: рівень базової ідентичності, рольової та персональної. Базова ідентичність виражається у співвіднесення своєї особистості з уявленнями про фемінність та маскулінність; рольова – у співвіднесенні своєї поведінки та переживань з існуючими гендерними та статево-рольовими стереотипами, складеними культурою, в яких проживає особа; персональна ідентичність – сукупність двох попередніх рівнів та описує

співвідношення особистості із фемінними та маскулініними рисами, базуючись на контексті власного досвіду в міжособистісному спілкуванні (В. Астахов, 2019; С. Максимюк, 2021, О. Файдюк, В. Линець, 2020) [2; 27; 41].

Гендерна ідентичність є елементом соціальної ідентичності особистості, що не дивно, адже гендер є соціо-культурним конструктом, що набувається в процесі соціалізації, він є базовою структурою соціальної ідентичності і характеризує людину з точки зору її належності до жіночої чи чоловічої групи (Т. Ковалькова, 2022) [22].

О. Кікінежді зазначала, що базовими категоріями у становленні статево-рольового Я виступають такі характеристики як маскуліність та фемінність (О. Кікінежді, 2019) [18].

Поняття статі та гендеру мають абсолютну відмінність, адже стать описує біологічний апарат індивіда, а саме анатомічну, хромосомну та хімічну будову, тоді як гендер описує маскуліність та фемінність, тобто чоловічність або жіночність, що описує те, як це – бути чоловіком чи жінкою. На відміну від статі, гендер є дуже варіативним (Р. Мусевич, 2021) [31].

О. Кікінежді робила акцент на тому, як вікова ситуація позначається на розвитку гендерної ідентичності у юнаків, та наголошувала на тому, що за Е. Еріксоном, несформованість ідентичності у пубертатному періоді здатна призводити до «плутанини ролей», через що особа відчуває негативні наслідки, які проявляються в невизначеності власних життєвих цілей, цінностей, а також неспроможності знайти своє місце в житті.

Науковиця також зазначає, що гендерна ідентичність юнаків характеризується узагальненим образом «Я», яке характеризується усвідомленим самовизначенням дівчат та хлопців у гендерній системі цінностей. Слід зазначити, що результати дослідження О. Кікінежді демонструють активну і свідому діяльність суб`єкта в побудові і розвитку власної ідентичності юнаками, які орієнтуються на егалітарні моделі поведінки, у динаміці гендерної ідентифікації, починаючи від раннього до

пізнього юнацького віку (О. Кікінежді, 2019; О. Кікінежді, В. Кіт, 2018) [18; 19].

О. Кікінежді та Р. Чіп зазначали, що соціалізація є найважливішим чинником у конструюванні гендерної ідентичності, адже саме вона забезпечує входження особистості у гендерну культуру суспільства, що активізує процес створення гендерного Я відповідно до віку особи (О. Кікінежді, Р. Чіп, 2021) [20].

Особливості гендерної ідентичності та зв'язку гендерної ідентичності з із різними феноменами та проявами особистості, в осіб юнацького віку, описували сучасні українські науковці [2; 9; 10; 12; 15; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 25; 27; 31; 32; 33; 34; 36; 39; 41; 42; 49; 50; 51].

О. Осика та К. Осика описували процес формування гендерної ідентичності у юнацькому віці. Цей період тісно пов'язаний із формуванням самовизначення хлопців та дівчат, а також початком вибору свого життєвого шляху, усвідомленням своїх статево-рольових орієнтацій та системи відносин.

Зараз в суспільстві спостерігається криза гендерної ідентичності, яка характеризується як втрата особистістю власної ідентичності, а також відчуття відсутності певної послідовності у житті юнаків. Даний феномен впливає на суспільство, призводячи до виникнення проблеми невідповідності нормативним зразкам справжньої мужності чи жіночості. Це проявляється у тому, що криза ідентичності викликає нові внутрішні конфлікти та утрату відчуття цілісності своєї особистості як чоловіка чи як жінки, що призводить до невідповідності особи певним гендерним уявленням, тілесності та ролям (О. Осика, К. Осика, 2021) [34].

Загалом юнацький вік найбільш сенситивний період у формуванні гендерних цінностей та ставлень. Розвиток особистості в цей період спрямований на формування гендерної культури особистості як підґрунтя у міжособистісній взаємодії в суспільстві. На формування такої гендерної культури впливають зокрема гендерні стереотипи та цінності, що склалися в суспільстві, і які зумовлені особливостями культури в конкретному

суспільстві, в якому особа зростає. Культурні особливості впливають на уявлення особистості про поведінку жінок та чоловіків, бажані соціальні ролі, норми поведінки та взаємодії (Ю. Бакка, 2021; Т. Гайналь, 2011) [3; 9].

Згідно з дослідженням С. Костю, соціалізація людини відбувається на усіх етапах її життя, в процесі яких особа засвоює моделі поведінки, що є позитивними для чоловічої чи жіночої статі, та може демонструвати чоловічу, жіночу або кросгендерну позицію. Отже, гендерна ідентичність, яка вже є зрілою, проявляється через адаптацію особи до трансформацій суспільства, особливо до трансформацій у гендерних ролях (С. Костю, 2020) [25].

Т. Ковалькова зазначає, що гендерні стереотипи є присутніми у кожній сфері та часто повторюють стереотипи минулого, що спонукає суспільство до формування нових стандартів та норм.

Якщо розглядати найпоширеніші гендерні стереотипи, то вони поділяються на типові риси фемінності та типові риси маскулінності. Типовими рисами фемінності схильні вважати вразливість та емоційність, а також турботливість та психологічну й фізичну слабкість; тоді як маскулінними рисами є психологічна й фізична сила, витривалість, активність і незалежність, а також стриманість в емоціях, компетентність і цілеспрямованість. Саме ці гендерні стереотипи зазвичай впливають на сучасну молодь. Однак дослідження Т. Ковалькової демонструє тенденцію до відмежування сучасних юнаків та дівчат від поширених гендерних стереотипів стосовно їхніх ролей у суспільстві, що підкріплює розвиток сучасного суспільства на шляху до конструювання нових поглядів на гендерну ідентичність та гендерні ролі (Т. Ковалькова, 2022) [22].

Варто зазначити, що окрім понять маскулінності та фемінності, дедалі частіше науковці звертають увагу на андрогінні якості, які характеризуються інтеграцією суто чоловічих чи суто жіночих рис у представників обох статей.

Поєднання фемінності та маскулінності в одній особі називають андрогінністю, яка забезпечує гнучкість у гендерно-рольовій поведінці особистості, а також у здатності до соціальної адаптації.

Сучасні дослідження наголошують на існуванні андрогінності та її важливості, адже акцентування на існуванні лише маскулінності і фемінності обмежує розвиток емоційної і інтелектуальної сфер чоловіків та жінок та дозволяє їм набувати рівною мірою як маскулінних так і фемінних рис незалежно від своєї статі (Н. Копилова, 2017; С. Ситник та ін., 2021; М. Ткалич та ін., 2020) [23; 36; 39].

Ці зміни можна розглядати як позитивні, оскільки гендерна складова ідентичності не зменшується, а, навпаки, відкриває можливості для більш широкого самовираження чоловіків і жінок, відмовляючись від застарілих традиційних гендерних стереотипів (М. Нестеренко, 2021) [32].

Гендерна ідентичність часто пов'язана з концепцією «гендерного вираження» – тим, як людина представляє або виражає свою стать у суспільному житті. Представлення може включати в себе використання макіяжу, вибір одягу, вибір імені або займенників. Проте гендерна ідентичність людини може бути пов'язана або не пов'язана з її гендерним вираженням (О. Жидкова, 2022; О. Шанідзе, 2023) [15; 42].

Гендерний вираз охоплює концепції гендерних ролей та гендерної неконформності (варіативного гендеру). Саме поняття варіативного гендеру не обов'язково вказує на нетрадиційну сексуальну орієнтацію суб'єкта (хоча це також можливо), а лише вказує на те, що дана особа не обмежує себе бінарним уявленням про гендер (чоловік або жінка). Це може включати в себе такі варіації, як фемінний чоловік або маскулінна жінка. Трансгендерні ідентичності різноманітні та змінюються, і не мають жорсткого та стійкого визначення. Багато неконформних чоловіків та жінок можуть відмовлятися від ідентифікації з будь-якою біологічною статтю, або описувати свою приналежність до кількох гендерів (Н. Гохіна, І. Хавіна, 2021) [12].

О. Кикіш та І. Періг досліджували особливості гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці в неповній сім'ї та виділили причини порушень: неграмотність батьків, як педагогічна, так і психологічна; ригідність стереотипів виховання; вплив особливостей спілкування в сім'ї на відносини

між батьками та дитиною; особистісні проблеми батьків, які переносяться на спілкування з сином або донькою. Зростання в неповній родині може призводити до порушень у гармонійному розвитку особистості, а також ускладнення механізмів формування гендерної ідентичності особистості (Л. Головач, 2011; О. Кикіш, І. Періг, 2019) [10; 21].

Отже, враховуючи усе вище описане, можемо дійти висновків, що Процес становлення гендерної ідентичності в період юнацтва пов'язаний із самовизначенням, вибором життєвого шляху та усвідомленням статево-рольових орієнтацій. Дослідники також підкреслюють важливість цього етапу життя для формування гендерної культури, що служить основою для міжособистісної взаємодії в суспільстві.

Висновки до першого розділу

Здійснено аналізування наукових досліджень творчого мислення та гендерної ідентичності. Окреслено зарубіжні та вітчизняні погляди на питання творчого мислення та гендеру. Визначено, що переважна більшість дослідників висвітлювали питання творчого мислення з точки зору когнітивної психології, історичного контексту, виділяли афективні компоненти творчої діяльності та розкривали питання творчого потенціалу, а також описували взаємозв'язок сприймання та творчого мислення.

Виокремлено біологічні та соціальні передумови формування творчого мислення та потенціалу, їх вікові особливості, а також вплив освіти та входження до професійної сфери на розвиток креативності. Також було виявлено мотиваційний та особистісний аспекти, які впливають на активізацію творчого мислення. Зокрема, проаналізовано особливості юнацького віку і вплив цього періоду на досліджувані феномени творчого мислення та гендерної ідентичності.

Науковці, які досліджували питання гендерної ідентичності розкривали його зв'язок із соціальним оточенням особистості, впливом на особу гендерних стереотипів як культурно зумовленого чинника, а також розкривали

поняття фемінності, маскулінності та андрогінності і їх проявів в людей жіночої та чоловічої статей.

РОЗДІЛ 2

КОРЕЛЯЦІЙНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ТА ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

2.1. Організація емпіричного дослідження взаємозв'язку творчого мислення та гендерної ідентичності осіб юнацького віку

У попередньому розділі теоретично визначено особливості творчого мислення та гендерної ідентичності осіб юнацького віку. Отримані результати теоретичного дослідження дозволили розробити програму емпіричного дослідження.

Вибірка емпіричного дослідження охоплює 50 респондентів, що є представниками студентської молоді віком від 18 до 24 років. Вибірка респондентів складається зі здобувачів різних спеціальностей та спрямувань: (планується додати після збору емпіричних даних). У дослідженні взяли участь 25 жінок та 25 чоловіків. Емпіричне дослідження проводилося у дистанційному режимі із застосуванням платформи опитувань Google-форми, Респондентам надавалися посилання на форми опитувальників, а відповіді надходили безпосередньо до дослідника.

Експериментальне дослідження творчого мислення та гендерної ідентичності проходитиме в декілька етапів.

Перший етап – розробка комплексу психодіагностичного інструментарію, який буде валідним та релевантним описаним у дослідженні предмету та завданням.

Другий етап – емпіричний, який характеризується реалізацією програми емпіричного дослідження та проведення психодіагностичного тестування респондентів. Опитування гарантовано проводилося відповідно до принципу конфіденційності, добровільності та анонімності.

Третій етап – обробка та кількісне й якісне аналізування отриманих результатів в ході емпіричного дослідження творчого мислення та гендерної ідентичності юнаків.

Комплекс діагностичних методик був сформований відповідно до завдань дослідження та передбачає визначення основних характеристик творчого мислення та гендерної ідентичності.

До комплексу діагностичних методик увійшли:

1. Опитувальник Сандри Бем на виявлення гендерної ідентичності;
2. Методика «Двадцять тверджень», або «Хто я?» М. Куна і Т. Макпартленда;
3. Тест «Креативність» Н. Вишнякової та Р. Ткач
4. Субтест-опитувальник творчих характеристик особистості (модифікованої методики креативності Ф. Вільямса)

Опитувальник Сандри Бем на виявлення гендерної ідентичності є найбільш поширеним та широко використовуваним інструментом для дослідження гендерної ідентичності особи. Опитувальник включає в себе 60 прикметників, які досліджуваний має оцінити за наявністю таких якостей у себе. Даний опитувальник дозволяє визначити ступінь маскулінності, фемінності та андрогінності особи. У контексті нашого дослідження методика дає нам змогу виявити особливості гендерної ідентичності респондентів.

Методика «Двадцять тверджень», або «Хто я?» М. Куна і Т. Макпартленда

Дана методика була створена для вивчення установок індивіда на себе та особливостей ідентичності респондентів. Дана методика являє собою вільні 20 тверджень, які виражають самоствавлення особи до себе, з подальшим контент-аналізуванням. Тест є простим і популярним для дослідження різних аспектів ідентичності, зокрема і гендерної.

Тест «Креативність» Н. Вишнякової та Р. Ткач

Тест «Креативність» Н. Вишнякової та Р. Ткач направлений на визначення рівня творчих здібностей особистості, а також дозволяє

побудувати психологічний креативний профіль респондента. Особливістю даного тесту є порівняння двох образів креативності, а саме: «Я-реального» та «Я-ідеального». Така особливість тесту дає можливість визначити креативні резерви та творчий потенціал досліджуваних.

Опитувальник складається з 80 питань, відповіді на які дозволяють сформулювати показники таких креативних якостей як творче мислення, допитливість, оригінальність, уява, інтуїція, емоційність та емпатія, а також почуття гумору та творче ставлення до професії.

Субтест-опитувальник творчих характеристик особистості (модифікованої методики креативності Ф. Вільямса)

Субтест-опитувальник творчих характеристик особистості направлений на визначення рівня вираження особистісного настановлення на креативну поведінку.

Опитувальник складається з 33 тверджень, за якими респондент дає відповідь: «2» бали – повністю згоден, «1» бал – частково згоден, «-2» бали – не згоден, «0» балів – важко відповісти або не знаю.

Отже, розглянувши комплекс психодіагностичних методик, можемо перейти до опису емпіричних результатів нашого дослідження.

2.2. Результати емпіричного дослідження творчого мислення та гендерної ідентичності осіб юнацького віку

Отримані результати під час діагностичного дослідження були сформовані за такою схемою: спочатку аналізувалися особливості гендерної ідентичності та творчого мислення осіб юнацького віку, проводилося графічне представлення всіх результатів, а також встановлювалися зв'язки між досліджуваними феноменами.

Для визначення взаємозв'язків між творчим мисленням та гендерною ідентичністю осіб юнацького віку нами було метод Спірмена, що дозволяє провести чіткий кореляційний аналіз отриманих показників.

Отже, перейдемо до огляду отриманих результатів психодіагностичного дослідження.

Опитувальник Сандри Бем на виявлення гендерної ідентичності

За допомогою опитувальника Сандри Бем ми змогли визначити особливості гендерної ідентичності в осіб юнацького віку.

За результатами опитувальники було визначено такий розподіл гендерної ідентичності осіб у респондентів:

- 13 осіб проявляють фемінні характеристики, це 26% від вибірки усіх респондентів та 52% дівчат-респонденток;
- 19 осіб, відповідно, 38% респондентів проявляють маскулінні характеристики, що становить 76% юнаків-респондентів;
- 18 осіб проявляють андрогінні характеристики: 48% від вибірки дівчат та 24% юнаків.

Методика «Двадцять тверджень», або «Хто я?» М. Куна і Т.

Макпартленда

Методика М. Куна та Т. Маркпартленда була обрана нами для визначення особливостей опису власної гендерної ідентичності та своїх статевих характеристик.

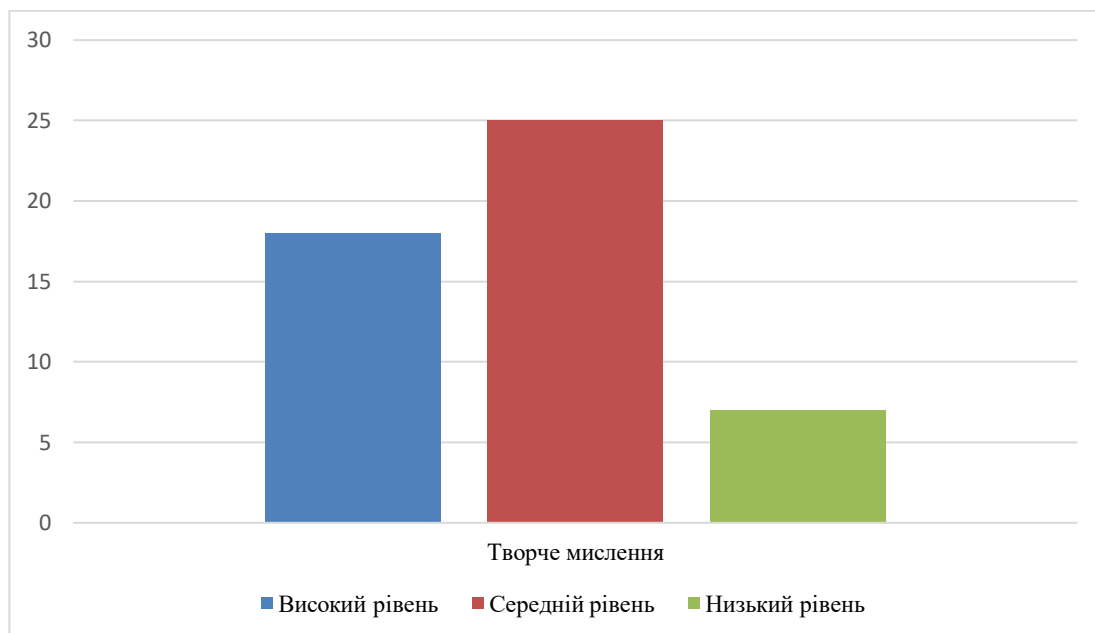
Результати за даною методикою дозволили визначити, що фемінні жінки частіше зазначають свою стать та використовують фемінітиви для позначення свого роду занять (професії, хобі чи інших видів діяльності), в той час, як андрогінні жінки переважно не позначали свою стать при описі 20 тверджень про себе.

74% маскулінних чоловіків вказували свою стать на перших позиціях при описі тверджень про себе, в той час як інші 26% її не зазначили, або зазначили в описі інших рольових позицій, наприклад як члена родини (син, батько чи брат).

67% андрогінних чоловіків зазначили свою стать на перших позиціях тверджень, в інших 33% чіткого позначення статі не спостерігалось.

Тест «Креативність» Н. Вишнякової та Р. Ткач

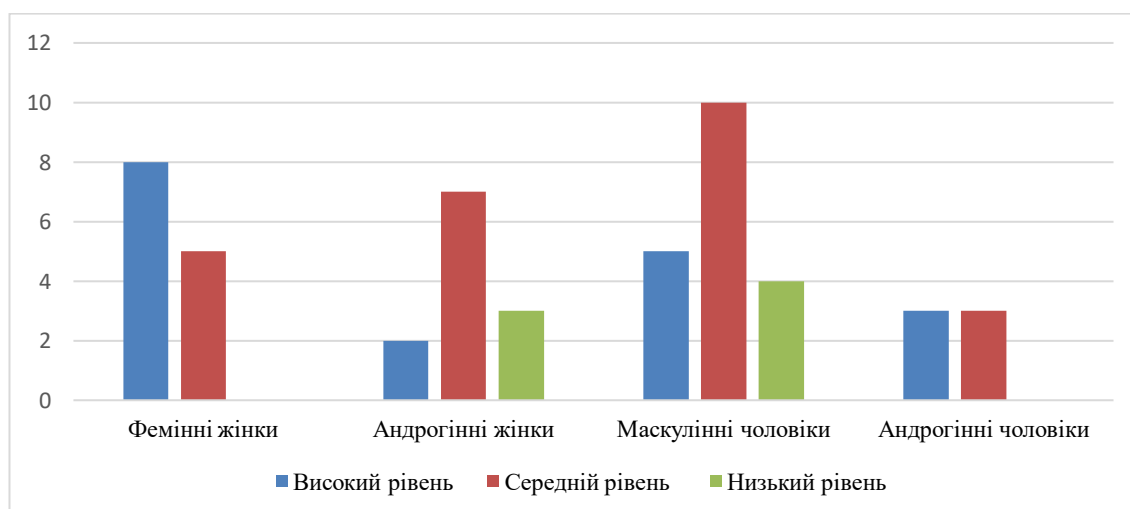
За результатами даного тесту можемо охарактеризувати «Я-реальне» та «Я-ідеальне» характеристик креативності в респондентів. У нашому дослідженні ми будемо спиратися на аналіз «Я-реального» в проявах критеріїв креативності в досліджуваних. Представимо результати в графічному вигляді.

Рис. 2.1. – Показники творчого мислення в респондентів

Отже, на рис. 2.1. можемо побачити переважання середніх результатів за показниками творчого мислення у вибірці наших респондентів.

Також графічно відобразимо розподіл результатів творчого мислення за характеристиками гендерної ідентичності.

Рис. 2.2. – Показники творчого мислення в респондентів з розподілом відповідно до показників гендерної ідентичності.

Відповідно до результатів, висвітлених на рис 2.2., можемо охарактеризувати, що найвищі показники творчого мислення проявляють фемінні жінки, а більшість низьких результатів припадає на маскулінних чоловіків нашої вибірки.

Даний тест також дозволяє висвітлити особливості допитливості в респондентів, що є критерієм креативності особистості.

Представимо результати допитливості графічно на рис. 2.3.

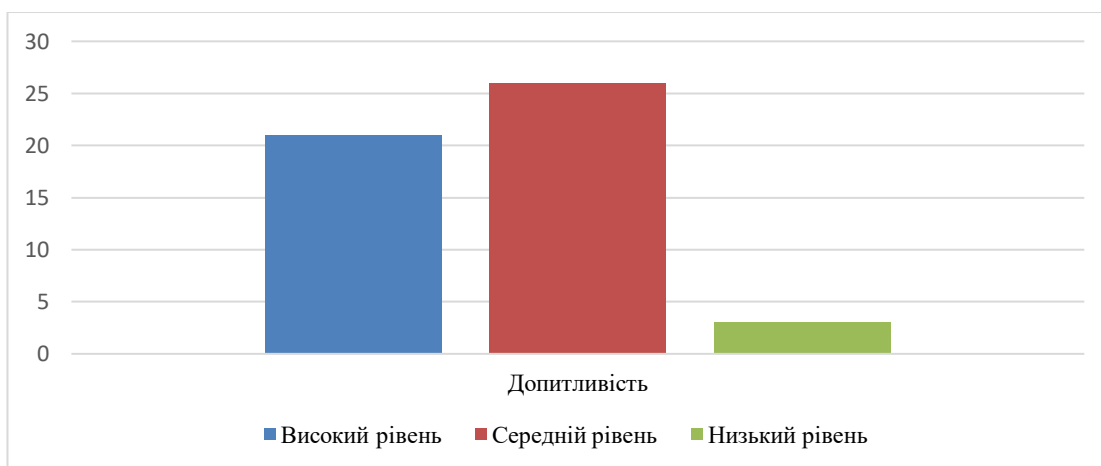

Рис. 2.3. – Показники допитливості у вибірці респондентів

Результати нам демонструють переважання середнього рівня допитливості серед респондентів групи, а також наявність високого рівня допитливості у 42%

Важливим є також висвітлення результатів з урахуванням особливостей гендерної ідентичності респондентів, що представлено у рис. 2.4.

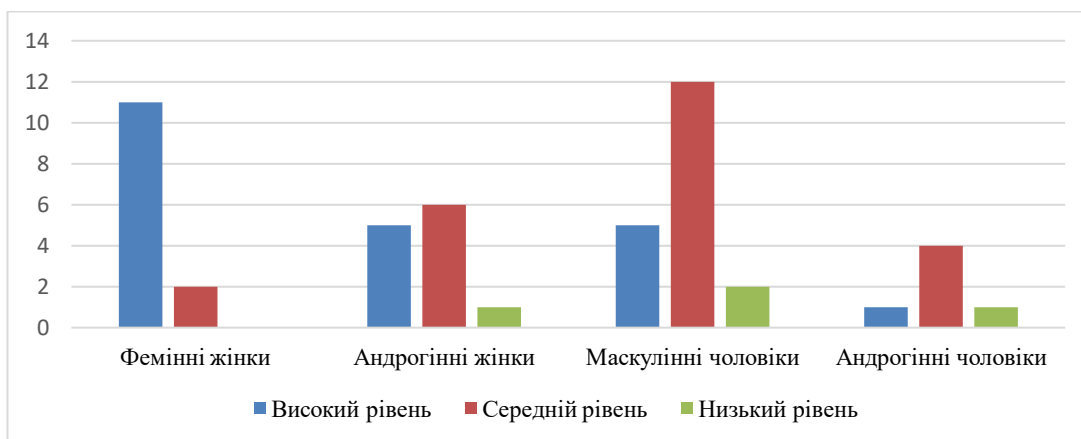
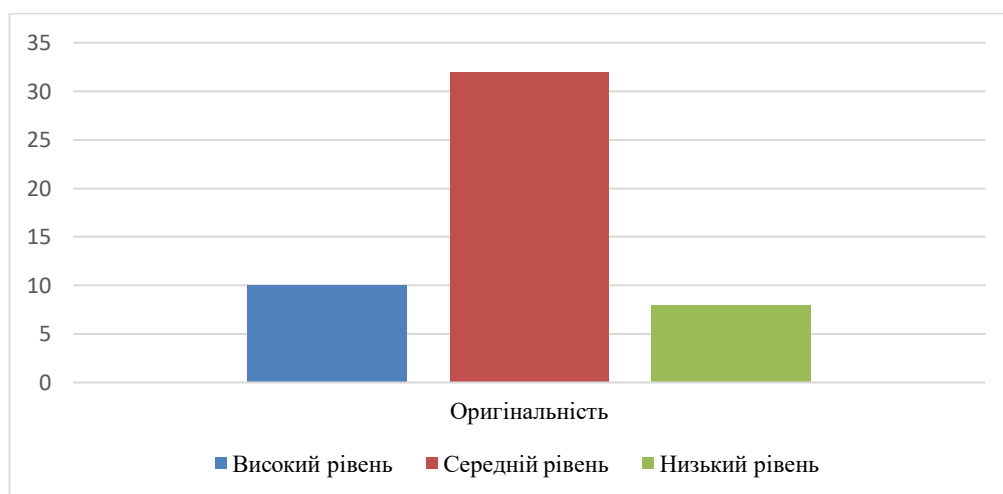

Рис. 2.4. – Показники творчого мислення в респондентів з розподілом відповідно до показників гендерної ідентичності.

Розподіл результатів з урахуванням показників гендерної ідентичності дозволяє схарактеризувати особливості прояву допитливості в респондентів даної вибірки. Ми можемо спостерігати тенденцію високого рівня прояву допитливості у фемінних жінок та середнього рівня прояву допитливості у маскулінних чоловіків.

Важливим показником креативності, або творчого мислення, є оригінальність. Розподіл результатів за критерієм оригінальності було представлено на рис. 2.5.

Рис. 2.5. – Показники оригінальності по загальній групі респондентів

Рис. 2.5. дозволяє стверджувати про переважання середнього рівня оригінальності серед загальної групи респондентів; при розподілі результатів з урахуванням особливостей гендерної ідентичності було виявлено також переважання середнього рівня результатів за показником оригінальності без спостережень вищих проявів у фемінних, андрогінних чи маскулінних жінок або чоловіків.

Наступним показником є критерій уяви, який також входить до системи творчого мислення і є важливим елементом нашого дослідження. Отже, на рис. 2.6. представимо розподіл показників за даним критерієм.

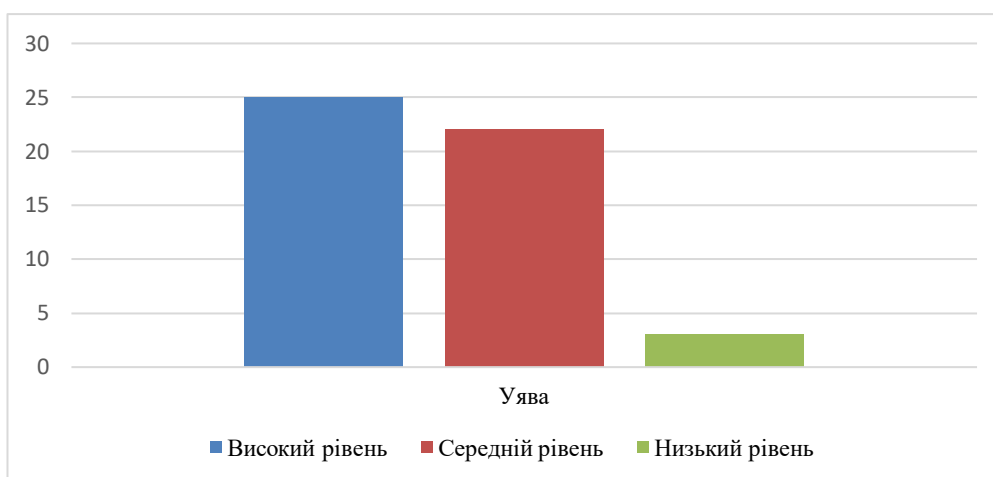

Рис. 2.6. – Показник уяви серед загальної вибірки респондентів

Отже, на рис. 2.6. ми бачимо розподіл показників уяви у загальній вибірці респондентів. Ми бачимо переважання високих та середніх рівнів прояву уяви в досліджуваних та вважаємо за необхідне представити результати, враховуючи також гендерні особливості обстежуваних.

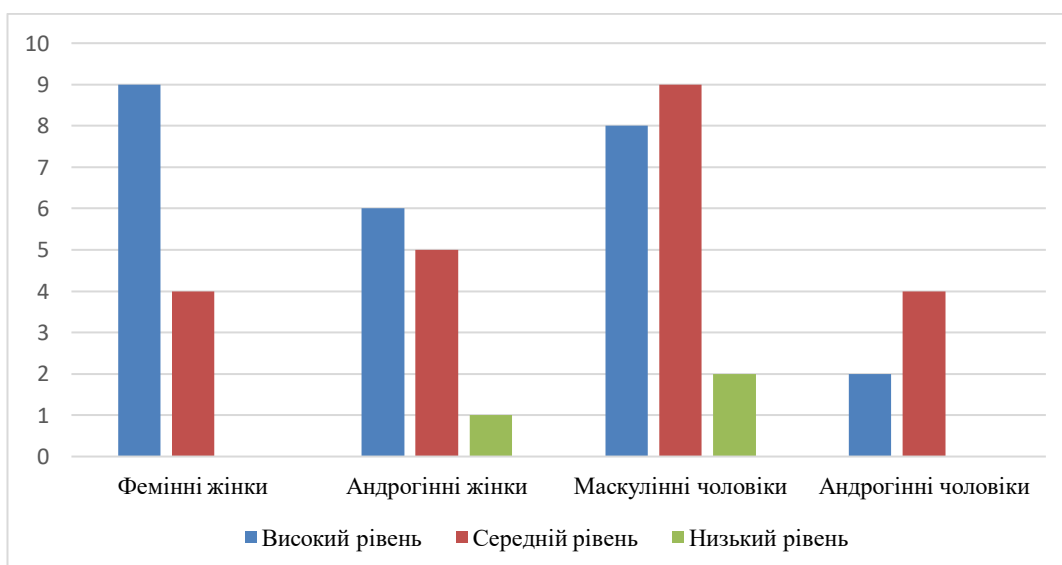

Рис. 2.7. – Показники уяви в респондентів з урахуванням гендерних особливостей

Рис. 2.7. дозволяє нам констатувати переважання високих результатів за показником уяви у фемінних жінок та андрогінних жінок. Більшість андрогінних та маскулінних чоловіків проявляють середні результати за показником, що досліджувався.

Наступним досліджуваним показником за цією методикою є інтуїція, що є елементом творчого мислення особистості.

Розподіл показників інтуїції за загальною вибіркою представимо на рис.

2.8.

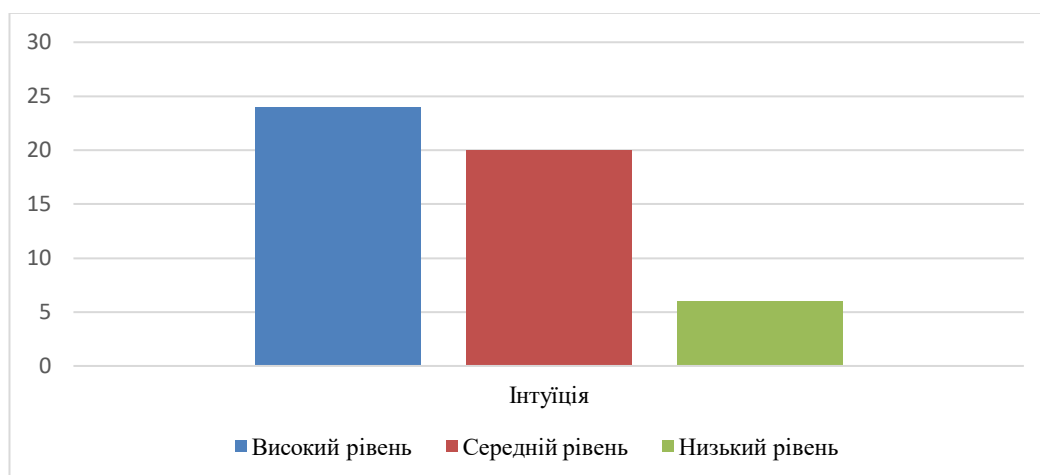

Рис. 2.8. – Розподіл показників за шкалою «інтуїція» у загальній вибірці

Отже, за допомогою рис. 2.8. можна зробити висновок про переважання високого рівня інтуїції у вибірці респондентів.

Представимо тепер дані показники, враховуючи гендерний аспект нашого дослідження (Рис. 2.9).

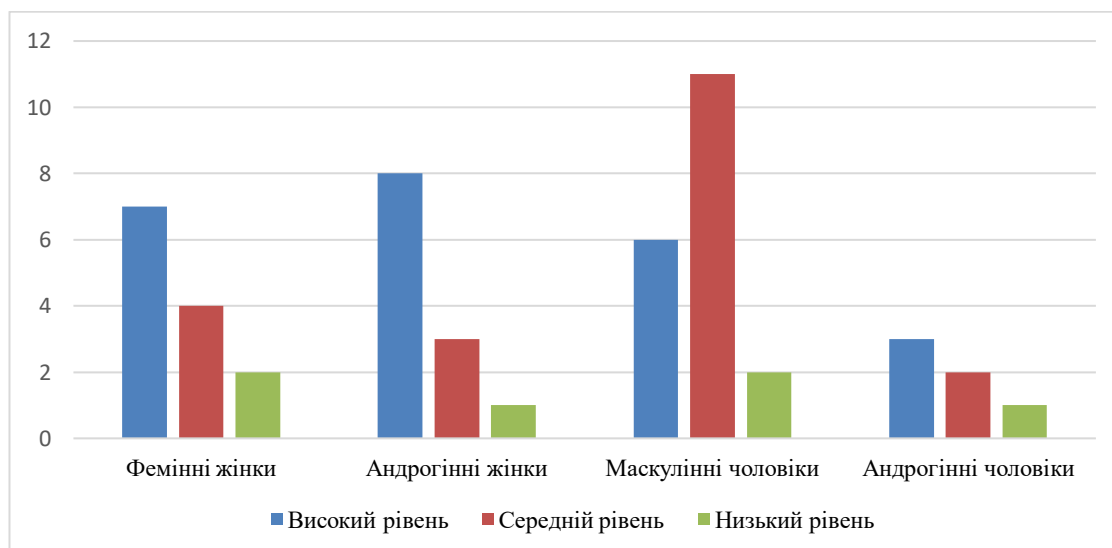

Рис. 2.9. – Показники інтуїції з урахуванням гендерного аспекту вибірки

Отже, бачимо переважання високого рівня інтуїції в андрогінних та фемінних жінок; маскулінні чоловіки проявляють переважно середній рівень інтуїції; андрогінні чоловіки проявляють більше низьких показників за даним критерієм.

Наступним критерієм, що є важливим для нашого дослідження є творче ставлення до професії. Творче ставлення до професії допомагає покращити результати роботи, розвивати навички та стимулює особистий та професійний розвиток, а також є важливим критерієм креативного мислення.

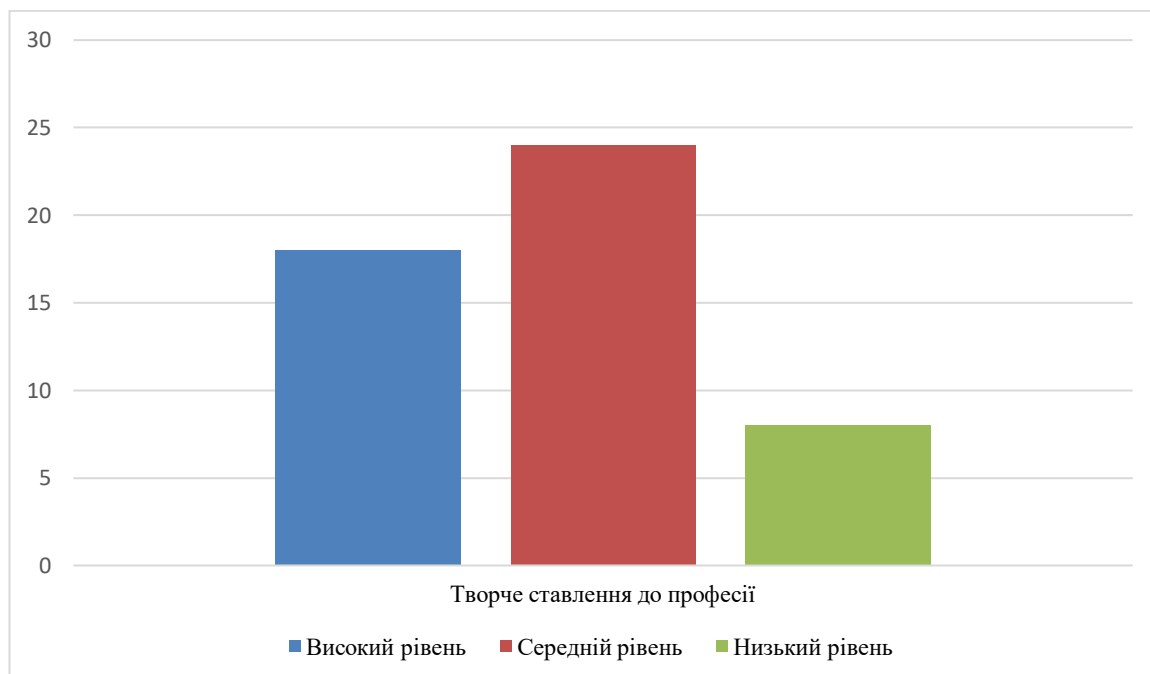

Рис. 2.10. – Розподіл показників за критерієм «творче ставлення до професії» у загальній вибірці

На рис. 2.10. продемонстровано показники творчого ставлення до професії у загальній вибірці респондентів. Бачимо тенденцію переважання середнього рівня вираженості даного показника в досліджуваних. Далі представимо розподіл даного критерію з урахуванням гендерного аспекту.

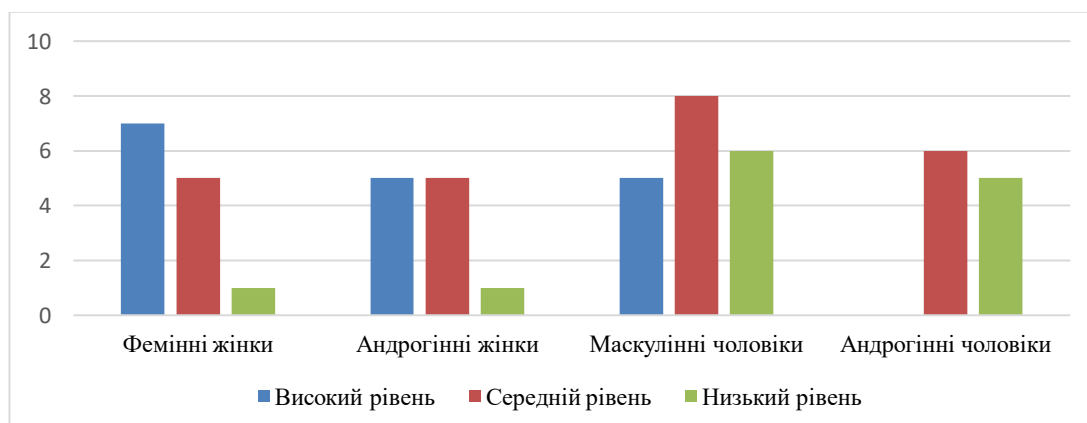
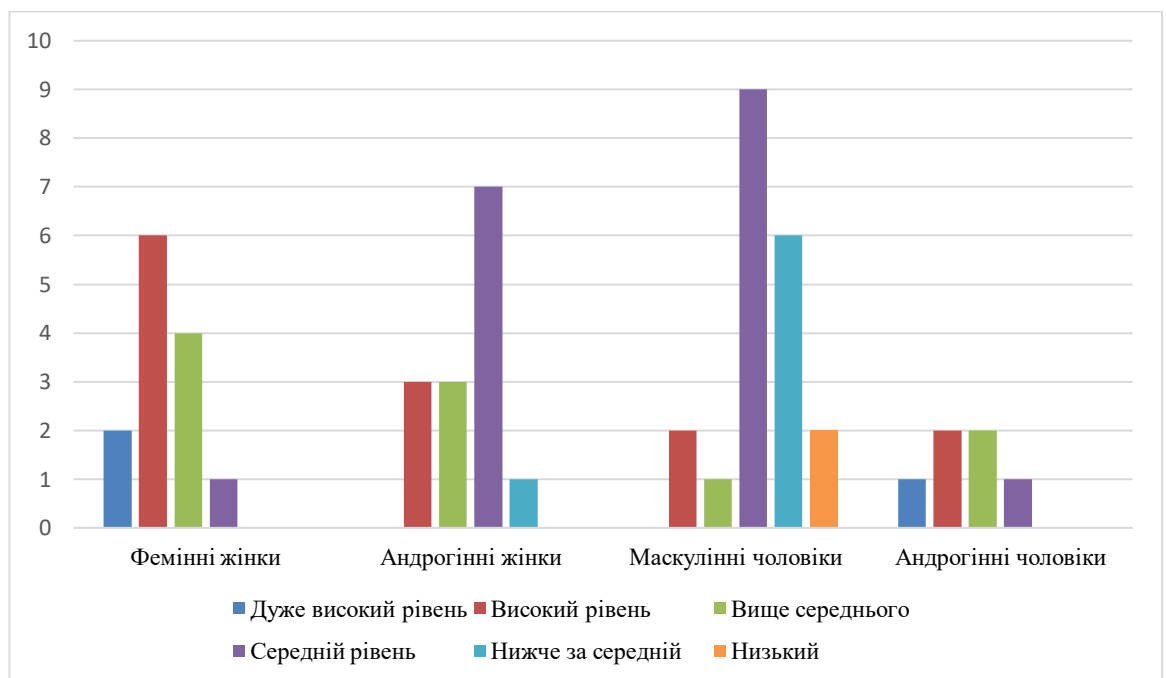

Рис. 2.11. – Показники «творчого ставлення до професії» з урахуванням гендерного аспекту

З рис. 2.11 можемо побачити виражену тенденцію фемінних жінок до високого рівня творчого ставлення до професії, а також переважання середнього рівня вираженості даного аспекту в маскулінних та андрогінних чоловіків.

Субтест-опитувальник творчих характеристик особистості (модифікованої методики креативності Ф. Вільямса)

За результатами опитувальника творчих характеристик особистості висвітливо результати за допомогою графічного методу (Рис. 2.12).

Рис. 2.12. Показники рівня вираження особистісного настановлення на креативну поведінку з урахуванням гендерного аспекту

Отже, рис. 2.12 дозволяє нам продемонструвати рівні вираженості установки на креативну поведінку. Враховуючи гендерний аспект, можемо описати детально результати:

- у фемінних жінок вираженість установки на креативну поведінку виявляється переважно на рівнях вище середнього, високому та дуже високому;
- у андрогінних жінок вираженість такої установки переважає на середньому рівні;

- маскулінні чоловіки виявляють установку на креативну поведінку, як і андрогінні жінки, переважно на середньому та нижче середнього рівнях;
- андрогінні чоловіки виявляють дану установку переважно на рівні вище середнього та середньому.

Проаналізувавши рівні вираженості важливих для нас показників, наступним завданням для нас є виявлення кореляційних зв'язків між гендерною ідентичністю та творчим мисленням осіб юнацького віку.

Для виявлення кореляційних зв'язків використовуємо коефіцієнт кореляції Спірмена. Використання даного коефіцієнта обумовлено тим, що нашою метою є статистичне визначення зв'язку між творчим мисленням та гендерною ідентичністю. Коефіцієнт кореляції Спірмена дозволив нам визначити реальний рівень паралелізму між двома кількісними рядами досліджуваних показників та оцінити ступінь їхнього взаємозв'язку за допомогою кількісного коефіцієнта.

На табл. 2.1 висвітлено значущі коефіцієнти кореляції між показниками фемінності-маскулінності та творчого мислення (n=50)

Таблиця 2.1

	ТМ	ДП	ТСП	НКП
ФЕМ	,2388*	,3379*	,3731**	,4483***
МАСК	-,2487*	-,4651***	-,3444*	-,6166***

Примітки: * - $P < 0,01$; ** - $p < 0,05$; *** - $p < 0,001$; ФЕМ – фемінність; МАСК – маскулінність; ТМ – творче мислення; ДП – допитливість; ТСП – творче ставлення до професії; НКП – настанова на креативну поведінку.

Проведений кореляційний аналіз дозволив нам виявити такі взаємозв'язки:

- встановлено позитивну кореляцію на рівні $p < 0,1$ між показником фемінності та творчим мисленням респондентів;
- встановлено негативну кореляцію на рівні $p < 0,1$ між показниками маскулінності та творчим мисленням;
- також виявлено високу позитивну кореляцію на рівні $p < 0,05$ між показниками фемінності та допитливості;

- простежується висока позитивна кореляція при ($p < 0,05$) між показником фемінності та показником творчого ставлення до професії;
- встановлено високу негативну кореляцію (при $p < 0,05$) між показниками маскулінності та творчим ставленням до професії;
- з'ясовано високу негативну кореляцію ($p > 0,001$) між показниками маскулінності та допитливості;
- виявлено високий позитивний кореляційних зв'язок на рівні $p > 0,001$ між показником фемінності та установкою на креативну поведінку;
- а також високий негативний зв'язок ($p > 0,001$) між показниками маскулінності та установкою на креативну поведінку.

Отже, отримані результати дозволили з'ясувати такі тенденції, що між творчим мисленням та показниками фемінності існує позитивна кореляція, відповідно високі показники фемінності відповідають високим показникам творчого мислення. У той ж час, негативна кореляція між творчим мисленням та маскулінністю характеризується тим, що високі показники маскулінності відповідають низьким результатам творчого мислення.

Подібна тенденція також спостерігається між показниками фемінності-маскулінності та установкою на креативну поведінку. Адже позитивна кореляція між фемінністю та установкою на креативну поведінку свідчить про те, що високі показники фемінності відповідають високим показникам настановлення на творче мислення і, відповідно, навпаки. У той же час високі показники маскулінності відповідають низьким показникам настановлення на креативну поведінку, і також, відповідно, навпаки.

Отже, нами було досліджено та проаналізовано особливості гендерної ідентичності, а також аспекти творчого мислення респондентів, виявлено наявність статистично достовірного взаємозв'язку творчого мислення і його критеріїв з гендерною ідентичністю осіб юнацького віку. Зафіксовано особливості прояву творчого мислення у осіб, що демонструють фемінні, маскулінні та андрогінні ознаки.

2.3. Методичні рекомендації щодо розвитку творчого мислення в осіб юнацького віку

Важливість розробки методичних рекомендацій щодо розвитку творчого мислення в осіб юнацького віку полягає в тому, що творчість та креативне мислення необхідне в багатьох професіях, тому рекомендації допоможуть молоді розвивати необхідні навички для подальшого професійного зростання.

Для розвитку творчого мислення важливо створити сприятливі умови, і цей процес також передбачає саморозвиток. Формування креативності у молоді має відбуватися індивідуально, з урахуванням їхніх мотивацій та спрямованості.

Формування креативності повинно включати проведення лекцій та семінарів в рамках навчальних дисциплін, особливо в студентський період, що сприяє розвитку креативних навичок та відповідних цінностей. Для досягнення позитивного ефекту зростання творчого мислення та діяльності під час лекцій важливо ставити перед молоддю завдання та проблеми, які спонукають їх до творчого мислення і розвитку креативності.

Отже, для розвитку творчого мислення в осіб юнацького віку необхідно виконувати такі завдання:

1. Сприяти різносторонньому освітньому досвіду

Для виконання такого завдання можливо заохочувати молодь до читання різноманітних жанрів книг та до перегляду різноманітних фільмів або документальних стрічок.

Важливим є також створення міжпредметних зв'язків або залучення студентів до предметів, які вони не вивчали раніше, щоб дізнаватися про різні феномени, культури тощо.

2. Створити умови для творчого самовираження

Важливо підтримувати інтереси юнаків та дівчат до художньої та музичної сфери. Дане завдання можливо виконувати за допомогою організацій конкурсів, виставок, літературних вечорів чи музичних виступів.

3. Заохочення молоді до експериментів

Необхідно залучати студентів до випробовування нових ідей та підходів у вирішенні поставлених завдань. Заохочення до створення проєктів, досліджень та інших видів творчих робіт, де юнаки можуть проявити свою творчість.

4. Розвиток критичного мислення

Важливо навчити сучасну молодь аналізувати ідеї, висувати запитання, а також досліджувати різні точки зору. Важливо практикувати обговорення та дебати навколо актуальних тем.

5. Підтримка психологічної безпеки

Важливо створити дружню та відкриту атмосферу, за якої молодь може вільно висловити власні ідеї без страху перед критикою. Необхідно заохочувати та підкріплювати розвиток самооцінки й впевненості у собі.

6. Використання інтерактивних методів навчання

Цікаві заняття, ігри та практичні завдання спонукають молодь розвивати своє творче мислення, розв'язуючи реальні завдання та проєкти.

7. Постійна підтримка розвитку творчості

Збагачення сприйняття та розширення світогляду дозволяє молоді розвивати свою творчість та насичувати своє життя.

Для ефективної реалізації завдання виховання творчого сприймання найкращим методом може бути створення умов для щоденного набуття нових знань, розширення власного досвіду та його практичного застосування. Необхідно підтримувати природню схильність особи до вивчення властивостей та якостей різних матеріалів, проведення експериментів і пошуку нових ідей.

Значним внеском у розвиток творчого мислення в осіб юнацького віку є також створення ситуацій, які сприяють досягненню успіху в навчальному процесі з метою мотивації та заохочення.

Можливість запрошення відомих науковців на лекційні курси та проведення відкритих лекцій дозволить молоді знайти для себе приклад чи курс на майбутнє, розширити власний світогляд, отримати нові навички та

знання для подальшого використання в своєму житті, що сприяє розвитку творчого мислення.

Створення умов для збільшення мобільності студентів і викладачів, сприяючи їхній активній участі в різних навчальних програмах та проектах є також ґрунтовним аспектом у розвитку креативності в юнацькому віці. Залучення студентів до активності у певних сферах їх діяльності сприяє більшому мотивуванню до нових відкриттів та до дій загалом.

Отже, методичні рекомендації щодо розвитку творчого мислення в осіб юнацького віку важливі для їхнього особистісного, професійного розвитку, а також для розвитку суспільства загалом.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі описано зміст та результати теоретичного й емпіричного дослідження взаємозв'язку творчого мислення та гендерної ідентичності осіб юнацького віку. Також подано методичні рекомендації щодо розвитку творчого мислення в юнаків.

1. Проаналізовано та обґрунтовано особливості творчого мислення та гендерної ідентичності осіб юнацького віку. У ході теоретичного аналізування було розглянуто особливості творчого мислення, його розвиток в процесі онтогенезу, а також тлумачення в роботах зарубіжних та українських вчених. Теоретичне аналізування наукових доробків, пов'язаних із тематикою кваліфікаційної роботи дозволило нам виділити особливості формування гендерної ідентичності в процесі онтогенезу людини та, особливо, у юнацькому віці. Було підібрано психодіагностичний матеріал, що складається з чотирьох методик, мета яких співпадає з метою нашого дослідження та відображає предмет нашого дослідження цілісно та структуровано.

2. Проведено емпіричне дослідження з використанням підібраного психодіагностичного інструментарію, що дозволило нам виявити особливості гендерної ідентичності респондентів, а також особливості гендерного аспекту при дослідженні творчого мислення та його компонентів. Психодіагностична робота дозволила нам виявити кількість респондентів, що проявляли фемінні, маскулінні та андрогінні риси та особливості вияву компонентів творчого мислення. Було досліджено рівні прояву таких компонентів як творче мислення безпосередньо, допитливість, оригінальність, уява, інтуїція, а також творче ставлення до професії. Також, було досліджено рівень вираженості особистісного настановлення на креативну поведінку. Результати проявів кожного дослідженого аспекту були представлені у роботі за допомогою графічного методу та додаткового опису тенденцій.

3. Проведено кореляційний аналіз для встановлення взаємозв'язків між досліджуваними феноменами та виявлено значущі для нашого дослідження результати, а саме:

- позитивну кореляцію між показником фемінності та творчим мисленням респондентів і негативну кореляцію між показниками маскулінності та творчим мисленням;

- позитивну кореляцію між показниками фемінності та допитливості й негативну кореляцію між показниками маскулінності та допитливості;

- негативну кореляцію між показниками маскулінності та творчим ставленням до професії;

- позитивний кореляційних зв'язок між показником фемінності та установкою на креативну поведінку й високий негативний зв'язок між показниками маскулінності та установкою на креативну поведінку.

Виявлені результати дозволили нам підтвердити нашу гіпотезу про існування взаємозв'язку між гендерною ідентичністю та творчим мислення, що слугувало підґрунтям для подальшої розробки методичних рекомендацій щодо розвитку творчого мислення в осіб юнацького віку.

4. Розроблено методичні рекомендації щодо розвитку творчого мислення в осіб юнацького віку. Висвітлено особливості та основні завдання, що дозволять сприяти ефективному розвитку креативності в молоді. Методичні рекомендації запропоновані переважно для викладачів освітніх закладів, що навчають студентів та допомагають їм розвиватися, формувати необхідні компетентності для подальшого професійного шляху та дорослого життя.

Методичні рекомендації було розроблено з урахуванням принципів та сучасних методів роботи із молоддю, а також важливістю розвитку не лише творчого, але й мотиваційного та пізнавального компонентів, які є особливо важливими на шляху до розвитку креативності.

Підхід до розвитку творчого мислення був описаний з використанням рекомендацій для різносторонніх шляхів та поглядів на формування та розвиток творчого мислення в осіб юнацького віку. До кожного завдання в методичних рекомендаціях надано опис важливих аспектів, на які необхідно звернути увагу викладачу або адміністрації освітнього закладу при створенні навчальної програми та при побудові структури лекційних та практичних занять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антошків А., Чернець Б. Феномен дивергентного мислення у психології. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди*. №64. 2020. С. 8-24.
2. Астахов В. М. Репродуктивна поведінка та гендерна ідентичність: нові виміри сьогодення. *Особистісні та ситуативні детермінанти здоров'я. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Вінниця, 22 листопада 2019 року): матеріали і тези доповідей / за заг. ред. проф. О. В. Бацилевої*. Вінниця. 2019. С. 10-12.
3. Бакка Ю. В. Детермінанти розвитку особистості в юнацькому віці. *Габітус*. Секція 3: Психологія особистості. Вип. 31. 2021. С. 31-35.
4. Біла І. М. Вивчення творчого мислення студентів. *Актуальні проблеми психології*. Т. 12. Психологія творчості. Вип. 27. 2020. С. 25-36.
5. Виноградова В. Вплив університетського середовища на розвиток творчого мислення В. І. Вернадського. *Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності: матеріали XXII Всеукраїнської науково-практичної конференції, 24 травня 2022 року / за ред. В. О. Моляко*. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2022. 200 с.
6. Виноградова В. Є. Психолого-педагогічні чинники формування та розвитку творчого мислення студентів. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського*. Серія: Психологія. Том 31 (70) №2. 2020. С. 26-29.
7. Вовчаста Н., Байрамова О., Чорна Г. Розвиток навичок креативного мислення у здобувачів вищої освіти. *Український педагогічний журнал*. №1. 2022. С. 87-97.
8. Воронецька В. В. Критерії сформованості творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. №190. 2020. С. 177-182.
9. Гайналь Т. О. Специфіка гендерної ідентичності. *Гілея: науковий вісник* : зб. наук. праць. 2011. Вип. 55 (№ 12). С. 286–290.

10. Головач Л. Гендерна ідентичність підлітків. *Збірник матеріалів науково-практичної конференції «Гендерна освіта — ресурс розвитку паритетної демократії»*, Київ, 2011. С. 649-650.
11. Горбенко Ю.Л. Про співвідношення критичного та творчого мислення особистості. *Психолого-педагогічні координати розвитку особистості: зб. наук. матеріалів II Міжнар. наук.- практ. конф., 3-4 черв. 2021 р. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2021. С. 81-85.*
12. Гохіна Н. Взаємозв'язок гендерних стереотипів з розвитком гендерної ідентичності. *Психологічний інструментарій розвитку лідерського потенціалу сучасної молоді: теорія і практика: зб. наук. пр. наук.-практ. конф., 12 жовтня 2021 р. / заг. ред. ОГ Романовський; Нац. техн. ун-т" Харків. політехн. ін-т". Харків: НТУ" ХП", 2021. С. 51-53.*
13. Демків В. Г. Психологічні особливості розвитку творчого мислення у майбутніх дизайнерів. *Науковий огляд. Т. 6. №59. 2019. С. 1-17.*
14. Дуда Р. С. Психологічні умови розвитку креативності особистості в юнацькому віці. *Актуальні питання психології: теорія, методика, практика: збірник матеріалів XI-тої Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції, 10–11 жовтня 2022 р. / гол. ред. Сафін О.Д. Умань, 2022. С. 112-114.*
15. Жидкова О. О. Проблеми становлення гендерної ідентичності особистості. *Impact of COVID-19 Pandemic on Development of Modern World: Threats and Opportunities: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference, September 21–22, 2022.*
16. Льбіна Ю. Ю. Вивчення особливостей розвитку творчого мислення у курсантів та студентів у період юнацької кризи. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Психологія. Випуск 31. Харків, ХНПУ, 2010. С. 79-93.*
17. Ісаєв М. Психологічні особливості розвитку творчого потенціалу особистості. *Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (м.*

- Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 4-5 листопада 2022 р.) в 2 т. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. Т.2. С. 196-200.
- 18.Кікінежді О. Становлення Я-концепції жінки/чоловіка в юнацькому віці. *Humanitarium* : збірник наукових праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Сер. Психологія. Переяслав-Хмельницький, 2019. Т. 42, Вип. 1. С. 77–89.
- 19.Кікінежді О., Кіт В. Гендерна ідентичність як суб'єктна та соціально-психологічна реальність у період дорослості. *Humanitarium. Pereiaslav-Khmelnytsky (Kyiv reg.) ; Nizhyn (Chernihiv reg.)* : Lysenko M. M., 2018. Vol. 40, Iss. 1 : Psychology. P. 107-115.
- 20.Кікінежді О. М., Чіп Р. Гендерна ідентичність як суб'єктно-психологічна реальність. *Методологічні, теоретичні та практичні проблеми психологічної науки* : збірник статей учасників Третьої Міжнародної наукової інтернет-конференції (16 березня 2021 р., м. Дрогобич). Дрогобич : Швидкодрук, 2021. С. 131-136.
- 21.Кікіш О. Ю., Періг І. М. Особливості гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці в неповній сім'ї. *Актуальні задачі сучасних технологій* : зб. тез доповідей міжнар. наук.-техн. конф. Молодих учених та студентів, (Тернопіль, 27–28 листопада 2019.). 2019. С. 120-121.
- 22.Ковалькова, Т. О. Вивчення ставлення студентів до актуальних гендерних проблем. *Наукові записки Малої академії наук України* , №2 (24), 2022. С. 44–57. <https://doi.org/10.51707/2618-0529-2022-24-06>
- 23.Копилова Н. О. Гендерна ідентичність у соціокультурному контексті сучасності: трансформація сприйняття «чоловічого» та «жіночого» в культурі. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, V (20), I.: 120, 2017. С. 35-40.
- 24.Косенко Ю. М. Особливості творчого мислення юнаків із різним рівнем мотивації досягнення. *Синергетичний підхід до проектування життєвого простору особистості* : зб. наук. матеріалів II Міжнарод. наук.-практ. конф. (28-29 квітня 2022 р., м. Полтава). Полтава, 2022. С. 112-114.

25. Костю С. Й. Гендерна ідентичність як єдиний суспільний продукт. *Матеріали XIV всеукраїнської науково–практичної веб-конференції (з міжнародною участю) Соціально-психологічні проблеми гендерної стратифікації суспільства (10 квітня 2020 року)*. м. Сєвєродонецьк, 2020р. С. 126-130.
26. Лисенко Л., Шевченко О. Аналіз психологічних підходів до вивчення творчого мислення. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*, (May 6, 2022; Vilnius, Lithuania), 2022. 9–11. Retrieved from <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/199>
27. Максимюк С. А. Відмінності гендерної ідентифікації осіб підліткового та юнацького віку. *Соціально-психологічні технології розвитку особистості : Зб. наук. праць за матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів (м. Херсон, 22 квітня 2021 р.)* / ред. колегія: С. І. Бабатіна, В. В. Мойсеєнко, І. І. Чиньона та ін. – Херсон : ФОП Вишемирський В.С., 2021. С. 268-271.
28. Моляко В. О. Робоча концепція стратегічного та тактичного подолання кризових науково-освітніх проблем (психологічні ракурси). *Актуальні проблеми психології: (XII). Психологія творчості. (23)*. Київ, 2017. С. 6-12.
29. Моляко В. О., Третяк Т. М. Творче мислення особистості за умов екстремальності та інформаційної невизначеності. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Психологія. Том 33 (72) №2. 2022. С. 30-37.
30. Москаленко В. В. Творче мислення як процес конструювання системи ментальних феноменів свідомості особистості. *Психологічні проблеми творчості: матеріали XXII Міжнародної науково-практичної конференції, 23 липня 2022 року* / за ред. В. О. Моляко. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2022. С. 210-216.
31. Мусевич Р. Ю. Гендерне освітнє середовище: маскуліність і фемініність. *Збірник матеріалів щорічної звітної науково-практичної конференції здобувачів загальної середньої, передвищої і вищої освіти аспірантів, молодих учених. Частина 2 (здобувачі ОНС «Доктор філософії»)* (м. Глухів, 11-12 березня 2021 року). 2021. С. 28-31.

- 32.Нестеренко М.О., Пешенко К.Ю. Гендерна ідентичність в умовах трансформації сучасного суспільства. *Харківський осінній марафон психотехнологій (каталог психотехнологій; тези доповідей)* : збірник наукових праць за матеріалами V міжрег. наук.-практ. конф., м.Харків, 28-30 жовтня 2021 р., ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Харків: Діса плюс, 2021. С. 165-167.
- 33.Нечитайло Ю. С., Будченко А. О. Становлення гендерної ідентичності як індикатор розвитку гендерної соціальності у здобувача освіти педагогічного фахового коледжу. *Гендерна політика очима української молоді: XV Регіональний науковий конкурс молодих вчених*. Харків, 2021. С. 157-164.
- 34.Осика О. В., Осика К. С. Гендерні особливості «Я образу» старшокласників. *Габітус. Психологія особистості*. Вип. 24. Т. 2. 2021. С. 78-84.
- 35.Руснак Р. Г. Психологічні особливості креативності особистості у юнацькому віці. *Освіта і наука - 2023* : збірник наукових праць учасників звітнонаукової конференції студентів та аспірантів Факультету психології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (3-7 квітня 2023 року, м. Київ) / Ред. колегія: Л.М. Вольнова. Київ, 2023. С. 253-254.
- 36.Ситник С. І., Полшкова С. Г., Трофімова Д. О. Особливості емоційного інтелекту в осіб з андрогінним типом гендерної ідентичності (за С. Бем). *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. №2. 2021. С. 82-87.
- 37.Скорочод Я. Креативне мислення — компонент функціональної грамотності. *Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико-математичного факультету / ПНПУ імені В. Г. Короленка; ред.кол.: Т. М. Барболіна (голов. ред.) та ін. Полтава, 2022. С. 45-46*
- 38.Страшенко О. В. Особливості інтелектуальних здібностей студентів юнацького віку. *Політ. Сучасні проблеми науки. Гуманітарні науки: тези доповідей XIX Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів: [у 2-х т.]. – Т. 1 (м. Київ, 1-5 квітня 2019 р.) / ред. кол.: В.М. Ісаєнко та ін.; Національний авіаційний університет. К.: НАУ, 2019. С. 319-321.*

- 39.Ткалич М., Зінченко Т., Касьян А. Гендерна ідентичність: зміст, структура, статево-рольова диференціація. *Психологічний журнал*, 6 (1). С. 101-109.
- 40.Третяк Т. М. Творче мислення як процес побудови нового образу. *Актуальні проблеми психології*. Т. 12. Психологія творчості. Вип. 26. 2019. Режим доступу: <http://appsychology.org.ua/data/jrn/v12/i26/35.pdf>
- 41.Файдюк О., Линець В. Гендерна соціалізація особистості: аналіз понять. *Тенденції та перспективи розвитку психології та соціальної роботи в сучасному суспільстві* : Збірник матеріалів міжнародної наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, ОНУ імені І. І. Мечникова, 5 листопада 2020 р. / Редкол.: Л. М. Дунаєва, О. І. Кононенко, Л. С. Смокова. Одеса: ОНУ, 2020. С. 94-97.
- 42.Шанідзе О. Д. Гендерна ідентичність у методології постмодерну. *Розвиток сучасного українського суспільства у соціологічному вимірі*: Матеріали ІХ міжнар. наук.-практ. конф. 25 листопада 2022 р. Харків: НТУ «ХПІ», 2023. С. 69-74.
- 43.Шевченко Н.Ф., Волобуєва О.С., Іванчук М.Х. Дослідження психолого-педагогічних умов формування особистісно-професійної ідентичності учнів ПТНЗ. *Інсайт: Психологічні виміри суспільства*, (9), 2023. С. 148-167. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-9>
- 44.Шепельова М. В. Психологічні засоби розвитку творчого мислення в юнацькому віці. *Філософія для дітей: сучасний стан і перспективи розвитку*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (Київ, 25, 26 трав. 2021 р.). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. С. 248-253.
- 45.Якимчук Б. А. Психологічні особливості розвитку творчого мислення підлітків. *Актуальні проблеми психології*: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. К: Видавництво «Фенікс», 2012. Т. XII. Психологія творчості. Випуск 15. Частина І. С. 431-438.
- 46.Яцюк М. Когнітивний компонент креативності особистості юнацького віку. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти*. Серія «Педагогіка.

- Психологія», Вип. 2, 2022. С. 56-61. <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2022-2.08>
47. Jia Xiaoyu, Li Weijian, Cao Liren. The Role of Metacognitive Components in Creative Thinking. *Frontiers in Psychology*. Vol. 10. 2019. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2019.02404>
48. Krzysztof T. Konecki. Creative Thinking in Qualitative Research and Analysis. *Qualitative Sociology Review*. 2019. №3. Pp. 6-25.
49. Kurova, A., Popovych, I., Hrys, A., Koval, I., Pavliuk, M., Polishchuk, S., & Kolly-Shamne, A. (2023). Dispositional optimistic and pessimistic mental states of young athletes: gender differentiation. *Journal of Physical Education and Sport*, 23(4), 857-867. DOI: 10.7752/jpes.2023.04110
50. Popovych, I., Hudimova, A., Bokhonkova, Yu., Savchuk, O., Hoian, I., & Shevchenko, N. (2023). Dispositional Mental States of Internally Displaced University Teachers Under Martial Law: Gender Differences. *Journal of Education Culture and Society*, 14(2), 171–187. <https://doi.org/10.15503/jecs2023.2.171.181>
51. Prokhorenko, L., Popovych, I., Sokolova, H., Chumaieva, Yu., Kosenko, Yu., Razumovska, T., & Zasenka, V. (2023). Gender differentiation of self-regulating mental states of athletes with disabilities: comparative analysis. *Journal of Physical Education and Sport*, 23(2), 349-359. DOI: 10.7752/jpes.2023.02042

ДОДАТКИ

Додаток А

Кодекс академічної доброчесності

Додаток 1

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Максимюк Сергій Анатолійович, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
  - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
  - принципів та правил академічної доброчесності;
  - нульової толерантності до академічного плагіату;
  - моральних норм та правил етичної поведінки;
  - толерантного ставлення до інших;
  - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
  - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
  - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному **репозитарії**;
  - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
  - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
  - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
  - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
  - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
  - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
  - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
  - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
  - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
  - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
  - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
  - не підроблювати документи;
  - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
  - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
  - не залювувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
  - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
  - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символики університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
  - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
  - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання **Кодексу** академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

16.10.2022 _____
(дата)

_____
(підпис)

Максимюк Сергій
(ім'я, прізвище)